

Ім'я користувача:
Полтавський інститут економіки і права Полтавськи...

ID перевірки:
1016158397

Дата перевірки:
22.03.2024 11:43:15 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
22.03.2024 11:48:30 EET

ID користувача:
100011301

Назва документа: Данільченко останній вар

Кількість сторінок: 57 Кількість слів: 12061 Кількість символів: 93228 Розмір файлу: 117.70 KB ID файлу: 1015906640

32.7% Схожість

Найбільша схожість: 9.69% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1015795299)

32.1% Джерела з Інтернету 693 Сторінка 59

10.5% Джерела з Бібліотеки 56 Сторінка 64

0.22% Цитат

Цитати 3 Сторінка 65

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0% Вилучення з Інтернету 29 Сторінка 66

Немає вилучених бібліотечних джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 4

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗДОМНОСТІ В УКРАЇНІ	
1.1 Причини та наслідки бездомності в Україні	6
1.2 Соціальний захист безпритульних громадян	19
Висновки до першого розділу.....	
Розділ 2. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БЕЗДОМНИМИ ОСОБАМИ	
2.1 Соціальна робота вітчизняних та міжнародних організацій соціальної сфери щодо підтримки бездоглядних осіб	26
2.2 Профілактика бездомності в Україні та світі	36
2.3 Результати емпіричного дослідження «Ставлення суспільства до бездомності як соціальної проблеми»	48
Висновки до другого розділу.....	56
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження. Проблема безпритульності в Україні супроводжує всі роки незалежності, і закономірно стає дедалі актуальнішою в період економічних криз, соціальних потрясінь, військових конфліктів, спалахів інфекційних захворювань та інших соціально-економічних чинників. На рубежі 2000-х рр. в Україні відбулися соціально-економічні зміни, які призвели до глибоких потрясінь економіки, у 2013-2014 рр. військові події на Сході України змусили мільйони людей покинути свої домівки. Внаслідок зазначених змін, тобто втрати постійної роботи, житла та неможливості впоратися з новою економічною ситуацією, кількість бездомних значно збільшилась. Економічна криза внаслідок пандемії, що почалась в 2020 році, не є виключенням і негативно вплинула на соціально-економічне життя суспільства.

Міжнародний центр перспективних досліджень (2022) прогнозував зменшення ВВП України на 4,8% та підвищення рівня безробіття до рекордних 9,4% внаслідок пандемії. На економіку нашої країни вплинула і російсько-українська війна.

З 24-го лютого 2022 року, протягом трьох місяців війни РФ проти України, сотні тисяч українських громадян втратили домівки, що довело актуальність цієї проблематики до її апогею. До вищезазначених соціальних, політичних, економічних чинників, які роблять свій внесок в формування та продовження існування такого соціального феномену як бездомність, можна додати юридичні різночитання, лазівки та культурно-психологічні протиріччя, конфлікти, внаслідок яких значна частина українського суспільства втрачає житло і не має можливості мати або відновити нормальні житлові умови, не дивлячись на те, що право на житло, на придатні для життя житлові умови кожного громадянина є ознакою цивілізованої соціальної

політики сучасної розвиненої правової держави. Безпритульність виступала предметом наукових досліджень разом з іншими соціальними явищами, наприклад, бідністю (Н. Харченко, О. Пищуліна, С. Палій). Дослідження впливу пандемії та інших соціально-економічних потрясінь на бездомних осіб представлені у працях закордонних та вітчизняних дослідників: О. Давидюк О., А. Боброва, К. Бабич, М. Husaine, К. Howells, F. Bertram. Існування 4 труднощів при зборі даних про бездомних, різні аспекти соціальної роботи з ними обговорюється в працях Н. Кабаченко, М. Сохи. О. Давидюк вказує на дефіцит емпіричних даних про цю соціальну групу як головну перешкоду для ґрунтовного дослідження і аналізу. Об'єкт дослідження – бездомність як соціальне явище.

Предмет дослідження – проблеми бездомності в Україні.

Мета дипломної роботи - розглянути бездомність як соціальну проблему та сучасне становище бездомних громадян в країні та світі.

Гіпотеза дослідження базується на науковому припущенні, що сучасне суспільство не готово толерантно сприймати та допомагати бездомним громадянам та відноситься до даної проблеми з почуттям байдужості.

Завдання магістерської роботи:

1. Розкрити причини та наслідки бездомності в Україні.
2. Проаналізувати соціальний захист безпритульних громадян.
3. Вивчити соціальну роботу вітчизняних та міжнародних організацій соціальної сфери щодо підтримки бездоглядних осіб.
4. Розкрити профілактику бездомності в Україні та світі.
5. Представити результати емпіричного дослідження «Ставлення суспільства до бездомності».

Методи дослідження – загальнонаукові (спостереження, аналіз та синтез, порівняння та аналогія, узагальнення та абстрагування тощо) і конкретно -соціологічні (вторинний аналіз даних соціологічних досліджень, експертне інтерв'ю).

Апробація результатів дослідження. Зміст та основні результати магістерського дослідження обговорювались автором на таких науково-практичних конференціях: 1) V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю м. Полтава, Полтавський інститут економіки і права, 5-6 грудня 2023 року та 2) Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу: (м. Полтава, 17-18 травня 2023 р.).

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗДОМНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Причини та наслідки бездомності в Україні

Бездомність та безпритульність – це соціальне явище, що характеризує становище людини, в рамках якого вона не має житлового приміщення для проживання або перебування. Також можна сказати, що це крайня форма бідності, що проявляється у нестабільності житла, можливостей його орендувати і відсутністю реєстрації в певному місті проживання [1].

Витоки теорії соціального виключення можна виявити в макроекономічних теоріях, в концепції стратифікації, що спирається на ідеї К. Маркса і М. Вебера, а також в теорії стратифікації Е. Гідденса. Свою концепцію інклюзії розвивав і Н. Луман, відводячи функціональним системам вирішальну роль у відтворенні ексклюзії/інклюзії. Дуже широкий і багатогранний, концепт ексклюзії охоплює цілий спектр соціальних, економічних, політичних аспектів. Теоретичною основою аналізу соціокультурних практик є теорія культурних змін М. Вебера, яка визначає культуру як двигун соціального розвитку. Теоретичне обґрунтування аналізу практик викладене в роботах Е. Гідденса і П. Бурдьє, які прагнули підкреслити значиму роль особи як суб'єкта соціальних змін.

Вивчаючи практики, ми апелюємо до категорії «повсякденність», оскільки аналіз щоденних, буденних практик людей, що сприймають світ з позиції особистого досвіду, дозволяє побачити те, що «всі бачили, але не помічали».

Ці практики можуть відтворювати соціальне виключення або сприяти інтеграції безпритульних дітей в суспільство. В останнє десятиліття окремі аспекти соціального виключення знайшли своє віддзеркалення і в роботах як українських (Оксамітная, В.Хмелько і ін.).

Українські дослідники, зокрема, С. Оксамитна, В. Хмелько розглядають поняття ексклюзії в його динаміці, учені пропонують аналіз зміни окремих показників соціальної ексклюзії в Україні. [39].

В той же час розробка соціокультурного ракурсу аналізу проблеми соціального виключення в даний час не реалізована у вигляді цілісного соціологічного аналізу.

Проблема бездомних громадян та безпритульних дітей в Україні деформує соціальне середовище, руйнує фізичне, психічне та духовне здоров'я людей, знижує їх життєву, громадську та творчу активність, погіршує моральний стан, створює соціальну напругу в суспільстві. Отже, можна виділити наступні визначення:

- *бездомність* - соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї жилого приміщення (будинку, квартири, кімнати тощо), яке б вона могла використовувати для проживання/перебування і в якому могла бути зареєстрованою;
- *безпритульність* - стан людини, пов'язаний з неможливістю фактично проживати/перебувати в жиллому приміщенні, на яке вона має право;
- *бездомна людина* - людина, яка перебуває у соціальному становищі бездомності;
- *безпритульний* - людина та, яка перебуває у стані безпритульності [3].

Іноколи причиною того, що людина йде з дому, є насильство в сім'ї, сексуальні домагання з боку інших членів родини тощо. Частина бомжів є жертвами квартирних махінацій, фінансових пірамід. Отже, вчені називають широкий спектр причин бездомності на пострадянському просторі.

За даними соціологічних досліджень серед бездомних переважають чоловіки – близько 70 %, майже 80 % становлять особи працездатного віку, 35 % – це люди 20-40-річного віку, понад 50 % – особи від 40 до 60 років. Також певну частку (6 %) серед даної категорії громадян становлять люди

похилого віку та інваліди [27].

Серед безхатченків значна кількість колишніх кваліфікованих робітників, кожен п'ятий з них має середню або спеціальну, незакінчену вищу та вищу освіту. Частина дослідників вважає, що бомжами в основному стають люди, які не можуть пристосуватися до змін, що відбулися в суспільстві; інші при розгляді причин бездомності акцентують увагу на труднощах у подоланні фінансової скрути, пошуку роботи; деякі основною частиною поповнення «армії бездомних» називають колишніх «зеків» з їх не адаптованістю до сучасних умов життя, неможливістю знайти свою «нішу» у суспільстві після звільнення з місць позбавлення волі [26].

Місце проживання бездомних громадян – залізничні, автобусні та аеровокзали, підвальні приміщення багатоповерхівок, міські тепло комунікаційні мережі тощо. Погано вдягнених, у стоптаних черевиках, напівголодних, немитих людей з великими сумками (за принципом «все своє ношу з собою») можна бачити біля смітників, баків для збору сміття і звалищ у пошуках їжі та засобів для існування.

Сучасний стан економіки, викликаний спадом виробництва, зменшенням кількості робочих місць, скороченням штатів, звів шанс бездомної людини знайти постійну роботу практично до нуля. Особи без житла, без паспорту, а отже, і без прописки перебиваються випадковими заробітками, добувають засоби для існування жебракуванням, дрібними крадіжками на городах, присадибних ділянках, дачах тощо.

В соціальному вимірі бездомні знаходяться поза суспільством, практично виключені з нього. У відповідь на таке становище безпритульні починають з часом утворювати свою ієрархію. Через певну спеціалізацію на найнижчій ієрархічній сходинці знаходяться «пляшечники», тобто ті, хто існує завдяки збору скляних та пластикових пляшок. Трохи вище сходинку займають «металісти». Назва говорить сама про себе. Це категорія людей

збирає або краде металобрухт та макулатуру. Наступна категорія «інваліди» – це особи з обмеженими фізичними можливостями, які збирають милостиню у людних місцях (вокзали, церкви, підземні переходи у великих містах, міський транспорт тощо). Значна кількість осіб з них, як правило, – чоловіки, одягнені у камуфляжну військову форму, так звані «афганці», що нарочито демонструють своє каліцтво. Часом деякі з них свідомо роблять себе каліками, намагаючись таким чином викликати у перехожих співчуття та жалість до себе. Певна їх частина є резервом для кримінального світу.

Аналізуючи дану проблему вдалося з'ясувати, що інколи бомжі проявляють значну активність у боротьбі «за місце під сонцем». Так, переважна частина з них має свою територію діяльності на ринку, авто-або залізничному вокзалі, біля церкви, на міському кладовищі тощо, де вони збирають милостиню, макулатуру, металобрухт, «досліджують» сміттєві баки. При посяганні на чужу територію виникають значні конфлікти з образами, навіть застосуванням фізичної сили. Мають місце факти, коли особи без визначеного місця проживання проявляють бажання впливати на певні території, де вони «розмістили власний бізнес».

Значна кількість безпритульних є носіями різних соціально небезпечних хвороб, таких як ВІЛ/СНІД, туберкульоз, педикульоз, венеричні захворювання, короста тощо. Л. Качан і О. Косенко, серед бездомних 13 % хворіють на відкриту форму туберкульозу, 32 % – страждають на шлунково-кишкові хвороби та 14 % – на шкіряні інфекції [48].

Безпритульність для багатьох людей асоціюється не стільки власне з відсутністю житла у конкретної людини, скільки з особливостями проживання такої особи, які зумовлюють його соціальний стан. Страх і породжене ним прагнення ухилитися від контакту з бездомним є основними почуттями, які викликають у звичайної людини ці люди. На бездомного дивляться як на людину брудну, неповноцінного і морально розкласася.

Соціальний діагноз суспільства щодо бездомного: він безнадійний і не виправний. Члени товариства належать до нього з нетерпимістю і неповагою, гидливістю і відразою і, нарешті, з явним побоюванням. Внаслідок такої упередженості суспільство абстрагується від бездомних і не вживає скільки-небудь серйозних спроб вплинути на державні органи влади, щоб ті брали активні заходи соціальної підтримки таких людей. Товариство орієнтується на силові заходи впливу і доброзичливо ставиться до того, що саме органи, що допомагають особам даної категорії повинні бути головними у вирішенні проблем таких людей. Така позиція є хибною, результатом якого стає збільшення чисельності бездомних осіб при ігноруванні з боку суспільства загроз, пов'язаних з цим соціальним злом.

Основним джерелом відомостей про бездомність в Україні, як і раніше, є правоохоронні органи. Як і раніше, працівники міліції використовують поняття «особи без певного місця проживання», хоча «певне місце проживання» на сміттєзвалищі чи в руїнах будинку ці люди можуть мати, і працівники міліції — це саме ті професіонали, які найбільш обізнані з проблемами та умовами життя цих людей, їх зацікавленість бездомними пов'язана з тим, що статус бездомного супроводжується високим ризиком скоєння правопорушень, імовірність якого зростає в умовах відсутності систем соціальної підтримки [17].

Безпритульність – актуальна проблема майже всіх великих міст. Проблема бездомних в Україні була масштабною, а отже, й актуальною завжди. Коливався лише рівень уваги держави до людей, що втратили свій дім, роботу, друзів і близьких. Як правило, обговоренням цієї теми допомога держави і закінчувалася. За роки незалежності ставлення суспільства до проблеми бездомності пройшло серйозну трансформацію: від подиву, осуду, нерозуміння до нагальної потреби допомагати громадянам, які переживають найгострішу кризу – соціальну ізоляцію.

На сьогодні немає даних щодо кількості бездомних громадян в Україні, спеціальне дослідження проблеми не проводилось. Потрібно зазначити, що в країнах, де здійснювали підрахунок кількості бездомних громадян, говорити про точні цифри також неможливо.

Соціально-демографічна структура бездомних досить строката. За оцінками експертів, в Україні налічується близько 30 тис. бездомних, із них у столиці – 3,5 тис., але є підстава вважати, що ця цифра дуже занижена. За деякими даними в Одесі їх приблизно 20 тис., у Луганську – 15 тис. Більшість – працездатного й репродуктивного віку, третина бездомних – жінки. Згідно з даними дослідження, яким охопили 1205 бездомних громадян у 12 містах України, через розлучення втратили житло 13% опитаних, через перебування в місцях позбавлення волі – 12 %, через квартирне шахрайство - кожен десятий. Лише 5,6% відповіли, що їх влаштує нинішнє становище, і тільки 4,4% не вважають за потрібне змінювати своє життя. Проте четверта частина опитаних вважає, що змінити нинішній “статус” неможливо. Основна причина песимізму – соціально-економічна ситуація в країні, про це сказали 70% респондентів [46].

Щодо первинного визначення безпритульності основним є наступний момент: безпритульність – відсутність у людини прав на житлове приміщення, яке вона могла б використовувати як постійне житло і в якому могла б зареєструватися за місцем проживання. Існує також думка, що бездомною слід вважати будь-яку особу, яка спить просто неба або звернулася до притулку для бездомних.

Отже, бездомність – це соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї житлового приміщення (будинку, квартири, кімнати, тощо), яке вона могла б використовувати для проживання (перебування) і в якому вона могла б бути зареєстрованою.

Актуальною і тривожною тенденцією сьогодні є активне зростання

чисельності бездомних громадян та безпритульних дітей, які займаються бродяжництвом. Проблема бездомних громадян і безпритульних дітей в Україні деформує соціальне середовище, руйнує фізичне, психічне та духовне здоров'я людей, знижує їх життєву, громадську і творчу активність, погіршує моральний стан, створює соціальну напругу в суспільстві. Більшість громадян, схильних до бродяжництва, провадять протиправний, здебільшого антисоціальний спосіб життя. Серед них і ті, які були раніше засуджені, хворі на різні інфекційні захворювання, зловживають наркотичними засобами, хронічні алкоголіки.

Причиною такої ситуації стало різке зниження доходів і рівня життя населення внаслідок структурних змін у галузях економіки, збитковості багатьох підприємств виробничої сфери, недосконалості фінансово-кредитних механізмів, різкого збільшення наявного та прихованого безробіття, неготовність навчальних і соціальних закладів, правоохоронних органів проводити роботу з такими категоріями населення в ринкових умовах.

Отже, проблема бездомних – це не тільки проблема людей, які живуть на вулиці. Бездомні – це не тільки ті, хто риється в сміттєвих баках, спить на вулиці. Значну групу ризику складають громадяни, що не мають реєстрації, але водночас мають роботу та орендують житло. Відсутність юридичного статусу “бездомний”, не закріпленого на законодавчому рівні, знижує ефективність роботи муніципальних і недержавних установ соціального захисту, що працюють з цією категорією населення.

Причини існування бездомних різні. Однак існує єдина думка щодо соціально-економічних причин, що породжують бездомність в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні. До них відносяться:

- спад виробництва і розширення безробіття;
- нестача дешевого житла;

- вплив федеральної та регіональної державної політики щодо душевнохворих;
- спроби влади зменшити кількість людей, які отримують ті чи інші сформовані види соціальної підтримки, наприклад у виділенні соціального житла та субсидій на компенсацію витрат по утримання житла.

Дана причина бездомності, як безробіття, зумовлена перш за все **ЗНИКНЕННЯМ** у людини сталого доходу за рахунок заробітку. Соціальний і психологічний вплив безробіття найчастіше виявляється руйнуючим. Безробіття є причиною внутрішньої напруги та призводить до соціального хаосу. Вплив спаду виробництва на людей, в результаті якого масово **ВИВІЛЬНЯЮТЬСЯ** люди, і вони, в силу обставин, що склалися, змушені боротися за виживання, ще не оцінений в повній мірі. Ці люди втрачають не тільки роботи, але й реальних можливостей на достатнє харчування, медичні та інші соціальні **послуги для себе та членів своїх сімей, а також коштів для оплати житла.** Багато хто з них змушені шукати більш дешеве житло. Проте брак дешевого житла - проблема багатьох країн. **Брак житла давно стала болючим місцем.** І ця проблема торкнулася не тільки тих, хто втратив роботу, **але і тих, хто її має, але чиї доходи дозволяють утримувати тільки дешеве житло.** При модернізації міських районів старі дешеві квартири, приватні житлові споруди витісняються **значно меншим числом більш дорогих житлових приміщень.** У результаті щорічно частина людей виживати зі своїх будинків. Ці люди, по суті, жертви проектів з оновлення та економічному розвитку житлового фонду, а також зростання вартості житла. Цей процес торкнувся також і сільськогосподарські райони. У той же час і в місті, і на селі щорічно число дешевого житла втрачається через зношеність, пожеж, у тому числі через підпали, і руйнування [37].

Іншою частиною бездомних є люди з числа біженців і вимушених

переселенців. Все частіше і частіше люди, які втратили житло, змушені користуватися тимчасовими притулками, нерідко санітарно-епідеміологічно неблагополучними. Це відноситься і до батьків з дітьми. Людей штовхає на такий спосіб життя перш за все бідність і переселення з неблагополучних місць колишнього проживання (місць локальних воєн, техногенних і природних катастроф та ін.)

Проблема виписаних з лікарень душевнохворих також досить актуальна в світлі розглянутих питань. Багато хто вважає це однією з суттєвих причин зростання числа бездомних. В останні роки в результаті проведеної політики в цій галузі турбота про душевнохворих пацієнтах переміщається з державних лікарень і регіональних психоневрологічних диспансерів до місцевих психіатричних служб. Люди, які страждають хронічними психічними захворюваннями, яким раніше був би запропонований тривалий курс лікування в державних психіатричних лікарнях, проходять тепер короткий лікувальний курс, а потім виписуються під спостереження за місцем проживання. Нерідко вони взагалі залишаються поза медичного і соціального контролю.

На думку багатьох фахівців, ця група людей, поряд з тими, хто страждає, але ніколи не лікувався від психічних захворювань, становить значну частину безпритульних (від 20 до 60% - за різними інформацій). Проте деякі дослідники вважають, що, найімовірніше, число душевнохворих серед бездомних становить 25-30%, і більшість бездомних не страждає подібними захворюваннями. Тим не менш бездомні душевнохворі існують, і їм потрібно широкий спектр спеціальних медичних і соціальних послуг, яких не в даний час. Навіть якщо б усіх виявлених душевнохворих розмістили в клініках, проблема бездомних як і раніше залишилася б. Існування хворих, що страждають хронічними психічними захворюваннями, саме по собі не є причиною появи бездомних. Психічно хворі люди є жертвами, які на

ДОДАТОК до своєї хвороби ще й не мають будинки [51, С.29-31].

Сьогоднішні бездомні надзвичайно неоднорідні за своїм складом. Вони вже не відповідають традиційному стереотипу самотнього чоловіка-алкоголіка середніх років. Серед бездомних - чоловіки, жінки, які втекли з дому молоді люди. Деякі з них страждають хронічними хворобами, серед яких найбільш поширені: психічне захворювання, алкоголізм, наркоманія та токсикоманія. Це люди, що переживають глибокий особисту кризу і постраждали від несприятливих економічних та соціальних умов.

Серед самотніх бездомних людей переважають чоловіки, більшість з яких працездатного віку. Їх національний склад дуже неоднорідний і відображає національний склад регіону, в якому вони знаходять притулок. Професійні навички бездомних, як правило, обмежені тим, що вони або не мають, або втратили професійні знання і навички. Вони не мають у своєму розпорядженні підтримують їх зв'язками. Мало хто з цих людей були одружені. Більшість з них або зовсім не мають засобів до існування, або перебувають у постійній залежності від громадської благодійності, або висловили схильність добувати собі засоби злочинним шляхом. Близько третини цих людей проходили курс лікування в психіатричних лікарнях і близько половини - наркомани і токсикомани.

Все більше відзначається серед бездомних жінок. Широко поширена думка, що група бездомних жінок буде рости. До 30% бездомних жінок, за даними досліджень, мали вік 21 - 29 років, а 66% - до 40 років. Більшість жінок потрапляє в категорію бездомних з причин, пов'язаних з "особистим кризою", проституцією, наркоманією, алкоголізмом, бродяжництвом.

Бездомні сім'ї є найбільш швидко зростаючою частиною, що не має житла населення. У більшості своїй члени цих сімей і раніше не мали постійної роботи і не володіли житлом. Швидше, ці родини вже перебували в крайній ситуації, як, наприклад, неповні сім'ї, які часто не в змозі заплатити

за знімається ними житло. За деякими дослідним даними, члени таких сімей складають 21 % загального числа бездомних [42].

Ґрунтуючись на дослідження різних вчених, ми прийшли до висновку, що бездомність впливає на людину у двох сферах:

1. Матеріальна:

Матеріальні нестатки, які включають відсутність житла, а також торкаються основних фізіологічних потреб – в житлі, їжі, одязі.

2. Соціальна:

Той факт, що у людини немає дому, означає, що вона виключена з сімейних, товариських і трудових відносин – відносин у соціальному середовищі. Це розміщує бездомного на найнижчу ланку у суспільстві, а також зумовлює його подальше перебуванні у такому стані. Бездомною є людина, яка немає житла, але це значить не лише відсутність стріхи над головою, а й відсутність дому в загальному значенні.

Причини бездомності згідно американської NHC (national homeless coalition):

- відсутність доступного житла;
- високий рівень безробіття;
- низька заробітна плата;
- насильство в сім'ї;
- психічна або фізична захворюваність;
- розлучення;
- втрата роботи;
- вихід з місця позбавлення волі.

Конкретні причини бездомності на практиці:

- проблеми з співжителями;
- проблеми в сімейних відносинах;
- смерть партнера або батьків;

- інвалідність;
- втрата роботи, не конкурентоспроможність на ринку праці;
- міграція до мегаполісу;
- невиконання умов, які пов'язані з оплатою житла;
- вихід з місць позбавлення волі;
- вихід з соціальних закладів;
- нездоровий спосіб життя;
- різні види залежності [40].

Виділяють наступні види бездомності - короткострокова і довгострокова.

Короткострокова бездомність, означає коли людина знаходиться на вулиці через непередбачувані випадки, зокрема: звільнення з роботи або через сімейні обставини (розлучення, втрата членів родини). Але якщо такій ЛЮДИНІ надати вчасно допомогу, то найвірогідніше, що вона на вулиці не залишиться і швидше повернеться до суспільного життя.

Довгострокова бездомність характеризується наступним чином - людина є на вулиці вже довгий час (декілька місяців, років, критичною межею є 1-2 роки). Живе специфічним способом життя, яке створює проблеми, що унеможливають її повернення в суспільство.

Проблеми, які є причиною довгострокової бездомності:

- перебування на вулиці довгий час;
- низький рівень освіти;
- алкогольна, наркотична залежність;
- відсутність родини;
- довгострокова незайнятість;
- порушення родинних відносин;
- відомості про судимість.

Проблеми, які є наслідком довгострокового проживання на вулиці, зі

сторони бездомного: ЗВИКАННЯ; ЗАМКНУТИЙ цикл проблем:

1. цикл: «праця – проживання»;
 2. цикл: «здоров'я – праця – проживання»;
- відсутність суспільних відносин;
 - втрата робочих навиків;
 - втрата соціальних навиків, нездатність комунікувати з владою (бюрофобія);
 - втрата віри в себе, низька самооцінка, небажання долати перешкоди;
 - відсутність планів на майбутнє, занижені життєві цілі.

Також можна виділити *проблеми, які є наслідком довгострокового проживання на вулиці, зі сторони суспільства:*

- стигматизація в суспільстві (суспільство має упереджене ставлення, не приймає бездомних, не бере на роботу – хто дасть працю бездомному?);
- страх (криміналізація).

Важливим аспектом є проблеми бездомності, як зі сторони суспільства, так зі сторони бездомних:

- ринок праці (незайнятість – причина і наслідки бездомності, можливість отримати лише тимчасову роботу)
- користування соціальними гарантіями (не є можливим через відсутність прописки);
- документи (втрата і викрадення яких є причиною відсутності документів у бездомних);
- стан здоров'я безпритульних.

1.2. Соціальний захист безпритульних осіб

Нажаль, сьогодні звичним атрибутом сучасного життя як великих, так і

малих міст України стають люди, які сплять на вулиці, в під'їздах будинків, на горищах, у підвалах тощо. Переживання втрати домівки неможливо порівняти ні з якими іншими втратами, навіть такими, як втрата майна та роботи. Для будь-якої нормальної людини пригнічений психологічний стан, пов'язаний з втратою даху над головою, прирівнюється до катастрофи, що знищує базові потреби.

Люди стають бездомними з різних причин. Позбавлені підтримки, ці громадяни не можуть реалізувати свої основні права, гарантовані Конституцією України - на житло, освіту, охорону здоров'я, одержання пенсії, працю тощо.

Право власності є основою становища людини в суспільстві, тому необхідно керуватися основними нормами законодавства, якими регулюється порядок набуття, відчуження, оформлення та державної реєстрації права власності на нерухоме майно. Масив законодавства, який регулює питання державної реєстрації прав на нерухоме майно дуже великий. Перш за все, це Конституція України, Цивільний, Земельний, Житловий кодекси України, Кодекс «Про шлюб та сім'ю»; закони України «Про власність», «Про приватизацію державного житлового фонду». Статтею 41 Конституції України визначено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Примусове відчуження може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування вартості [43].

Для поліпшення соціального захисту бездомних громадян та безпритульних дітей був прийнятий Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей». Він визначає загальні засади соціального захисту осіб даної категорії, забезпечує правове

регулювання відносин у суспільстві, які спрямовані на реалізацію прав і свобод, передбачених Конституцією України та чинним законодавством, створює умови для діяльності громадських та благодійних організацій, що працюють у сфері соціального захисту населення.

Прийнятий закон поширюється на громадян України та осіб без громадянства, які постійно на законних підставах проживали і після втрати прав на житлові приміщення проживають на території України.

Питання щодо запобігання бездомності серед осіб, які звільняються з установ виконання покарань, регулюється Законом України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». Ним визначено умови і порядок надання соціальної допомоги особам даної категорії, а також засади участі у їх соціальній адаптації органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і об'єднань громадян [48].

Конституція України гарантує:

“Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними” (ст. 21 Конституції України)

“Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання” (ст. 33 Конституції України)

“Кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатної або за доступну для них плату відповідної до закону.” (ст. 47 Конституції України) [1].

Закон України про соціальні послуги визначає:

- термінологію соціальної роботи;

- засади та принципи надання соціальних послуг;
- види та форми соціальних послуг;
- порядок і умови надання та отримання соціальних послуг;
- права та обов'язки отримувачів та надавачів соціальних послуг;
- структуру сфери надання соціальних послуг та принципи її фінансування;
- професійні вимоги до надання соціальних послуг [5].

Закон України Про основи соціального захисту бездомних громадян та безпритульних дітей:

- визначає термінологію, пов'язану з поняттями бездомність та безпритульність;
- визначає структуру моделі соціального захисту бездомних громадян в Україні;
- описує систему обліку та реєстрації бездомних громадян;
- визначає способи вирішення проблем бездомних громадян суб'єктами надання соціальних послуг;
- доповнює та розширює норми ЗУ “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання”, “Про соціальні послуги”;
- визначає систему профілактичних заходів для попередження бездомності та безпритульності [3].

Законі України Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання:

- визначає відповідну термінологію;
- регулює відносини, пов'язані зі свободою пересування та вільним вибором місця проживання в Україні;
- визначає порядок реалізації свободи пересування та вільного вибору місця проживання і встановлює випадки їх обмеження;
- визначає підстави законності знаходження особи на території України

та пов'язані з цим права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства;

- порядок реєстрації за місцем перебування та проживання особи, а також зняття з реєстрації.

Норми міжнародного права та правила, встановлені міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України застосовуються при вирішенні питань щодо соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей [7].

Основними принципами на яких ґрунтується соціальний захист бездомних громадян і безпритульних дітей є принципи: законності; демократизму; рівності громадян; поваги до особистості; визнання честі та гідності; забезпечення основних прав і свобод людини.

Бездомні громадяни і безпритульні діти мають право на: повагу до їх гідності; охорону здоров'я; соціальний захист; правову допомогу; звернення відповідно до законодавства із заявами та скаргами до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; отримання інформації про свої права та обов'язки.

Крім цього, ці громадяни мають право користуватися іншими правами та свободами, що закріплені Конституцією і законами України.

Слід відмітити, що з метою створення необхідних умов для забезпечення прав та свобод бездомних громадян і безпритульних дітей упроваджується їх облік. Так, облік бездомних громадян здійснюється за їх переважним місцезнаходженням на підставі особистого звернення або їх виявлення відповідними спеціалізованими закладами, що створюються органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади. Структура і режим роботи закладів обліку бездомних громадян повинні забезпечувати доступність обліку для бездомних громадян. Діяльність таких закладів регулюється положенням, затвердженим Кабінетом

Міністрів України.

При постановці на облік бездомні громадяни отримують посвідчення встановленого зразка.

Що стосується обліку безпритульних дітей, зазначаємо, що він здійснюється службами у справах неповнолітніх місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [15].

Реєстрація переважного місцезнаходження бездомних громадян здійснюється за юридичною адресою спеціалізованого закладу, який здійснює облік бездомних громадян, або інших закладів для цієї категорії осіб.

Бездомні громадяни, які не мають паспортного документа, повинні разом із заявою про реєстрацію їх переважного місцезнаходження та посвідченням про постановку на облік звернутися до органів реєстрації для поновлення документів, що посвідчують особу.

Органи реєстрації в терміни, встановлені законодавством, повинні видати бездомному, який є громадянином України, паспорт громадянина України, а бездомному, який є особою без громадянства, - довідку, що підтверджує його статус.

Видача та поновлення документів безпритульних дітей здійснюються відповідно до законодавства. Разом з цим, з метою попередження бездомності і безпритульності в Україні у рамках відповідних програм проводяться освітні та просвітницькі заходи з інформування населення щодо норм законодавства з питань придбання, відчуження, оформлення і державної реєстрації прав на жилі приміщення та земельні ділянки, щодо інших правочинів, предметом яких є житло, стосовно обов'язків і відповідальності учасників житлових та суспільних правовідносин. Зазначені освітні та просвітницькі заходи повинні формувати здатність громадян застосовувати норми законодавства для реалізації та захисту своїх прав на

житло [17].

Висновки до першого розділу

Бездомність та безпритульність – це соціальне явище, що характеризує становище людини, в рамках якого вона не має житлового приміщення для проживання або перебування. Також можна сказати, що це крайня форма бідності, що проявляється у нестабільності житла, можливостей його орендувати і відсутністю реєстрації в певному місті проживання

За оцінками експертів, в Україні налічується близько 50 тисяч бездомних, які зареєстровані, але статистика свідчить, що осіб даної категорії 200 тисяч.

Причинами бездомності можна назвати наступні: проблеми з співжителлями; проблеми в сімейних відносинах; смерть партнера або батьків; інвалідність; втрата роботи, не конкурентоспроможність на ринку праці; міграція до мегаполісу; невиконання умов, які пов'язані з оплатою житла; вихід з місць позбавлення волі; вихід з соціальних закладів; нездоровий спосіб життя; різні види залежності.

Сьогоднішні бездомні надзвичайно неоднорідні за своїм складом. Вони вже не відповідають традиційному стереотипу самотнього чоловіка-алкоголіка середніх років. Серед бездомних - чоловіки, жінки, які втекли з дому, молоді люди. Деякі з них страждають хронічними хворобами, серед яких найбільш поширені: психічні захворювання, алкоголізм, наркоманія та токсикоманія. Це люди, що переживають глибоку особисту кризу і постраждали від несприятливих економічних та соціальних умов. Серед самотніх бездомних людей переважають чоловіки, більшість з яких працездатного віку. Їх національний склад дуже неоднорідний і відображає

25

національний склад регіону, в якому вони знаходять притулок. Професійні навички бездомних, як правило, обмежені тим, що вони або не мають, або втратили професійні знання і навички. Отже, можна зробити висновок, що в соціальному вимірі бездомні знаходяться поза суспільством, практично виключені з нього.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З БЕЗДОМНИМИ ОСОБАМИ

2.1. Соціальна робота вітчизняних та міжнародних організацій соціальної сфери щодо підтримки бездоглядних осіб

Насамперед варто зазначити, що основи надання допомоги безпритульним мають свої витоки саме з добродійної діяльності Церкви. Власне, задоволення базових потреб найубогіших людей, надання найнеобхіднішої допомоги – це те, чим займалася і тепер займається Церква. Проте, коли йдеться про серйозніший рівень роботи, організацію цілої системи соціальної опіки безпритульних, то Церква не може взяти цього на себе, бо має перед собою інші завдання. Але так вже склалося, що, наприклад, основоположником сучасної системи соціальної опіки безпритульних були саме вихідці з Церкви. Наприклад, засновником Міжнародного руху "Емаус", який об'єднує більше 400 закладів в 70 країнах світу, був французький священник - католик Аббе П'єр. Заклад соціальної реабілітації в Копенгагені – Школа Кофоеда, яка зараз має філіали в 7 країнах, теж була заснована священником [28,].

Доречно тут буде згадати і брата Альберта, засновника ордену Святого Франциска. Основною його діяльністю було відкриття притулків для бездомних. Такий притулок був і у Львові ще в 1903 році (в Польщі ці притулки працюють дотепер). А вже у 20 -30 рр. минулого століття цю роль перебрала на себе УГКЦ та особисто митрополит Андрей Шептицький, який духовно і матеріально опікувався безробітними, людьми похилого віку, інвалідами УГА та армії УНР, вдовами, багатодітними родинами, особами, постраждалими від стихійних лих. Церква не обмежувалась у добродійній діяльності підтримкою вірних однієї конфесії. Виходячи із засад

християнської моралі і загальнолюдських принципів гуманізму, церковні структури поширювали допомогу особам інших релігійних конфесій, які її нагально потребували [15].

Для того, щоб краще зосередитися на методах діяльності цих закладів, у першу чергу потрібно визначити, як виглядає процес реінтеграції бездомної людини відповідно до українського законодавства. Отже, Закон України "Про соціальний захист бездомних громадян та безпритульних дітей" передбачає, що бездомна людина у своїй реінтеграції повинна пройти через такі заклади соціального захисту для бездомних громадян:

- **центри обліку та реєстрації бездомних громадян.** В цьому закладі бездомну людину ставлять на облік за її переважним місцезнаходженням на підставі особистого звернення або її виявлення відповідними спеціалізованими закладами, що створюються органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади. Діяльність таких закладів регулюється положенням, затвердженим Кабінетом Міністрів України. При постановці на облік бездомні громадяни отримують посвідчення встановленого зразка;
- **будинки нічного перебування** - заклад соціального захисту для бездомних громадян, діяльність якого спрямована на забезпечення базових потреб людини (нічліг, харчування, медична допомога тощо);
- **центр реінтеграції** - заклад соціального захисту для бездомних громадян, діяльність якого спрямована на поступове повернення особи до самостійного повноцінного життя шляхом надання їй комплексу послуг (соціальних, психологічних, юридичних, медичних тощо) з урахуванням індивідуальних потреб;
- **соціальний готель** - заклад соціального захисту для перебування

бездомних громадян, який має у своєму складі окремі номери (кімнати). Розміщення та проживання бездомних громадян у соціальному готелі є платними. Оплата за проживання в соціальному готелі може здійснюватися безпосередньо бездомним громадянином або іншою фізичною чи юридичною особою [5].

Таким чином, держава переважно бере на себе обов'язок організувати лише центри обліку та будинки нічного перебування. Натомість опікуватися бездомними на наступних етапах їх ресоціалізації держава зазвичай довіряє різним громадським організаціям. Здебільшого, державні тендери на утримання бездомних утримують ті із них, які показують найкращі результати в організації роботи з безпритульними. Однією з найбільших і найвідоміших організацій такого типу є вже згадуваний міжнародний рух "Емаус" - об'єднання спільнот безпритульних. Назва руху нагадує про євангельську зустріч з Ісусом Христом двох Його учнів по дорозі до містечка Емаус, що неподалік від Єрусалима. Вони втратили віру в життя після Його смерті, але знову здобули її, зустрівши Воскреслого на цій дорозі. Засновником "Емаусу" є французький священик О. П'єр. Будучи свого часу депутатом французького парламенту, він купив для бездомних Парижа будиночок, де утримував їх. За переконанням О. П'єра, у ситуації бездомності може опинитися кожна людина. Адже втрата даху над головою – це лише наслідок внутрішньої бездомності, того стану, коли потрапляєш у безнадію. З часом мешканці будинку, створеного о. П'єром, почали збирати по смітниках речі, реставрували їх і продавали. Таким чином у світі почали з'являтися перші спільноти "Емаус", які цілком себе утримували. Саме перебування на самоутриманні є основною умовою вступу нових спільнот до міжнародного руху "Емаус". Іншими словами, має бути доведена їхня спроможність прогодувати самих себе [47].

Такий підхід у роботі з бездомними є альтернативним до традиційних,

які застосовують у роботі з бездомними. В середовищі працівників організацій, які працюють з бездомними, він отримав назву *допомоги для самопомоги*. Цей підхід має на меті не стільки власне самоутримання, скільки допомогу людині у набутті звичних соціальних навичок. За останні кількадесят років цю ідею запозичили багато європейських країн, оскільки вона на досвіді показала свою перевагу над традиційними підходами, які зазвичай полягають в тому, щоб забезпечити базові потреби людини. Натомість, метод допомоги для самопомоги базується на активізації людини, активного залучення до трудового та соціального життя, мотивація до позитивних змін. Іншими словами, в цьому випадку людина постає не як пасивний клієнт, а як свідомо залучений і відповідальний учасник процесу розв'язання власних проблем. В реалізації цього підходу найважливішим елементом є прояв поваги, через яку людина отримує позитивний досвід.

На сьогоднішній день в Україні на засадах допомоги для самопомоги та самоутримання функціонує лише одна організація – це "Спільнота взаємодопомоги "Оселя", яка знаходиться у м. Винники неподалік Львова. З січня 2008 року "Оселя" є членом Міжнародного руху "Емаус" і працює відповідно до таких самих засад, а саме:

- *Спільнота* є найоригінальнішою і первинною формою діяльності "Оселі", яка виникла, щоб надавати притулок соціально виключеним особам суспільства, повернути їм дах над головою, безпеку, дружбу, сенс існування. Гостинно приймають усіх, незважаючи на вік, походження чи минуле.
- *Праця* – це одна з основних вимог й одна з основних цінностей. Вона повертає викиненим із суспільства людям їхню гідність, а спільноті надає засоби для існування і забезпечує незалежність. Це повинна бути праця, яка реалізує здібності конкретної особи і яку кожен може виконувати.

- *Солідарність* втілюється у матеріальній допомозі тим, кому вона потрібна.

Основними завданнями, що ставить перед собою "Оселя", є:

- створення спільнот взаємодопомоги;
- організація навчальних майстерень, у яких можна набути професійних навиків;
- проведення акцій солідарності з бідними та бездомними;

пропагування ідеї взаємодопомоги [23].

Одним із варіантів вирішення проблеми бездомних є надання їм умов для проживання, медичних і соціальних послуг.

У м. Києві діє *Центр соціальної адаптації для чоловіків без визначеного місця проживання*. Того ж року відкрито перший блок Центру соціальної адаптації для жінок, які не мають визначеного місця проживання [33].

Значний внесок у процес ресоціалізації осіб, які не мають постійного місця проживання, роблять громадські та релігійні організації. Зокрема, центри для таких громадян активно працюють при релігійних громадах на Волині. У Запоріжжі діє *Громадський благодійний фонд, Християнський центр реабілітації "Амарант-Афа"*, де особи, звільнені з місць позбавлення волі, колишні хворі на наркоманію та інші соціально дезадаптовані громадяни проживають, працюють і проходять соціальну реабілітацію та поступово інтегруються в суспільство.

Будинок соціального захисту – так називається єдина в Києві нічліжка для осіб без певного місця проживання на вул. Суздальській, 4/6. Бригаді будівельників, де, до речі, працювали 12 бездомних, чимало зусиль коштувало надати відповідного вигляду практично зруйнованій будівлі. Зате нині в нічліжці є всі умови. Приміщення має окремі бокси для жінок і чоловіків із двоповерховими ліжками, їдальню, де можна повечеряти, в

побутовій кімнаті є пральна машина. З того часу, як відкрився будинок соціального захисту, тут знайшли нічліг понад 1200 осіб [30].

У Чернівецькій області діє міське об'єднання громадян “Народна допомога”, яке створило притулок для бездомних, де громадяни проживають, харчуються, отримують першу медичну допомогу та мають змогу гігієнічного догляду за собою.

Одним із прикладів надання ефективної соціальної допомоги такій категорії громадян є діяльність благодійного фонду “Шлях до дому”, що з 1996 року працює в Одесі, де, за оцінками фонду, налічується понад 20 тис. бездомних. Сьогодні одеський фонд “Дорога до дому” має в місті три центри, куди представники перелічених груп населення можуть звернутися по допомогу. На вул. Мечникова, 120 розташований реєстраційний центр для безпритульних. Нині в центрі зареєстровано 7,5 тис. безпритульних. Є картотека на 300 дітей. Ще на самому початку діяльності фонду вдалося отримати в міста старий двоповерховий будинок на вул. Софіївській, 10. Спочатку там організували притулок, де бездомні не лише жили, а й працювали. Але згодом через низку причин будинок на Софіївській переобладнано під центр, де сьогодні міститься офіс фонду “Дорога до дому”, редакції газет, які видає фонд, і гуртожиток на кілька місць для безпритульних дітей і жінок [22].

У Рівному притулок відкрили у приміщенні колишнього дитячого садка. Будівля була в аварійному стані, ремонт робили власними силами. Перші мешканці – 50 осіб. Кількість щороку зростає.

У містечку Винники, що коло Львова, є невеличкий будиночок. Живуть там люди різного віку, фаху, освіти, зрештою, різної долі. Єднає їх те, що вони, втративши свого часу житло, родину, роботу і, як самі кажуть, людську подобу й надію на нормальне життя, віднайшли цю надію в “Оселі”. Ця громадська організація дбає про людей, які перебувають у кризі, які з різних

причин опинилися поза суспільством, узалежнилися від алкоголю, наркотиків.

У Полтаві діє Центр адаптації для бездомних осіб і звільнених із місць позбавлення волі БО «Світло надії». **Послуги, які надаються в Центрі:**

– **соціально-побутові** (тимчасове проживання, користування душем, триразове безкоштовне харчування, соціальний супровід, можливість отримання вживаного одягу та взуття, збереження документів);

– **інформаційні** (поширення інформації про послуги Центру, довідкові та просвітницькі послуги, формування в громаді певних уявлень і ставлення до проблеми безпритульності);

– **медико-профілактичні** (перша медична допомога, первинний медичний огляд, організація консультації лікаря, направлення в заклади охорони здоров'я міста, профілактичні заходи);

– **соціально-педагогічні** (консультації соціальних працівників, адаптаційна робота за індивідуальними планами, робота за методом «кейс-менеджмент», реінтеграційні заходи для поновлення й вироблення навичок самостійного життя і роботи в сучасному суспільстві, ресоціалізація, корекційна робота з чоловіками й жінками як профілактика насилля в сім'ї, сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб клієнтів, організація індивідуального навчального, виховного й корекційного процесів, дозволя, залучення до цієї роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб);

– **послуги юридичного характеру** (оформлення документів для тимчасової реєстрації на час проживання в Центрі, допомога у відновленні паспорта, консультації щодо чинного законодавства);

– **послуги з працевлаштування** (сприяння у працевлаштуванні, послуга соціального супроводу при працевлаштуванні на робочому місці, соціальний супровід працевлаштованого клієнта).

Підставами для відмови у наданні послуг є перебування в стані алкогольного та/або наркотичного сп'яніння, наявність зброї чи наркотичних речовин, заборонених законодавством [21].

На відміну від України в США діє велика кількість програм, у рамках яких для бездомних надаються різні послуги. Крім розгалуженої системи різноманітних програм, які є типовими і діють практично скрізь, кожне місто чи штат можуть мати свої особливі програми, які пропонують специфічні послуги з огляду на особливі потреби бездомних, що мешкають у цій місцевості.

Наступним дуже поширеним типом програм є організація притулків для бездомних людей. Ці програми надзвичайно різноманітні й розрізняються за багатьма аспектами, серед яких найбільш суттєвими є такі:

1. *Організація, що утримує притулок.* Це може бути місцева влада, релігійні та громадські організації.

2. *Тип притулку.* Найбільш поширеними є термінові притулки (притулок для проживання людей, що перебувають у критичній ситуації). Основне призначення термінового притулку полягає в тому, щоб дати змогу бездомній людині уникнути перебування на вулиці. Терміни, впродовж яких особа може перебувати в таких притулках, можуть бути різними: від кількох днів до кількох місяців.

Інший тип притулку призначений для транзитного чи перехідного проживання (іноді такі притулки називають будинками на півдорозі). Він відіграє роль містка між притулком та місцем для тимчасового проживання (transitional and permanent housing).

3. *Набір (меню) послуг,* які надаються в соціальній агенції або організації. Типовими послугами, які надаються в багатьох програмах, є власне притулок чи можливість переночувати, а також сніданок і/або вечеря, можливість скористатися душем та пральною, телефоном та поштовими

послугами, можливість отримати одяг, продукти чи інші речі за рахунок гуманітарних програм чи з пожертв громадян або організацій, можливість скористатися бібліотекою, подивитися телевизор тощо. Дуже поширеними є програми харчування бідних та бездомних людей. Наприклад, одна з програм організації “Martha’s Table”, яка розташована в одному з районів м. Вашингтон і працює з бездомними, щодня надає їм у середньому 1200 обідів у різних районах міста [18].

Діє багато програм, які включають послуги, надання яких передбачає наявність фахівців чи спеціального обладнання. Це можуть бути: комп’ютери та доступ до Інтернету, підтримка в написанні резюме для пошуку роботи, інформація про можливі робочі місця, тренінги для набуття/відновлення соціально корисних навичок, робота соціальних працівників з управління випадками (уї нашій країні її часто називають соціальним супроводом, хоча, на нашу думку, ця назва не пояснює зміст діяльності соціального працівника), залучення до роботи з випадком клієнта фахівців інших соціальних організацій (реабілітація для нарко- чи алкозалежних осіб, юридичні послуги, допомога в пошуках житла, консультації психолога, представництво інтересів, медична допомога тощо), можливість отримувати кореспонденцію на адресу притулку чи агенції та зберігати свої власні речі в спеціальних шафах. Деякі програми надають дуже специфічні послуги. Так, наприклад, соціальні служби, що працюють з бездомними в м. Даллас, видають бездомним копії свідоцтва про народження, навіть якщо вони з іншого штату, та надають підтримку в підготовці документів для звернення про надання громадського житла.

Часто послуги, які діють у рамках однієї програми, орієнтовані на продовження підтримки та допомоги в інших програмах. Так, наприклад, терміновий притулок - це короткотерміновий вид послуг, але завдання персоналу, що там працює, насамперед, пов’язані з визначенням

довготермінових потреб клієнтів, що потрапляють до такого притулку. Такими потребами можуть бути: оформлення права (чи його відновлення) на отримання соціальної допомоги, необхідність підтримки в пошуку роботи, участь у тренінгу з пошуку роботи, психіатрична та медична допомога, тимчасове проживання тощо. Щойно такі потреби виявлені, особа чи сім'я направляються чи передаються до інших соціальних агенцій, що надають підходящі послуги.

Організацію „Де Поль Сполучене Королівство Великобританії” було засновано в 1989 році за ініціативи Його Святості Кардинала Базіла Х'юма. Він зібрав разом Дочок Милосердя, Товариство св. Вікентія де Поля та співробітників Пасажу (організацію, яка надає послуги для бездомних), щоб створити нову благодійну організацію, яка б відповідала потребам зростаючій кількості безпритульних людей. В 1998 році "Де Поль Сполучене Королівство Великобританії" почала працювати на національному рівні, а в 2002 році в Дубліні на запрошення влади Ірландії було створено "Де Поль Ірландія" з метою боротьби з бездомністю на світовому рівні в 2004 році було створено Де Поль Інтернешнл (DePaul International). Було вирішено особливу увагу приділяти країнам Центральної та Східної Європи. "Де Поль Інтернешнл" діє як материнська компанія для всіх дочірніх компаній Де Поль, є відповідальною за управління групою та працює над поширенням Де Поль в інших країнах. На сьогодні дочірні групи "Де Поль Інтернешнл" працюють з бездомними та знедоленими людьми у Сполученому Королівстві Великобританії, Ірландії, Словачії, Україні та США [41].

2.2. Профілактика бездомності в Україні та світі

Одним із важливих методів вирішення проблеми бездомності є

запобігання бездомності чи її профілактика, яка є важливою складовою стратегій подолання бездомності прийнятими урядами або місцевою владою в багатьох європейських країнах.

Особливістю соціальної роботи з бездомними в багатьох розвинутих країнах є широке застосування практики вуличної соціальної роботи, завданням якої є насамперед інформування про можливі послуги, ресурси та підтримку саме в місцях проживання чи розташування бездомних. Такими місцями можуть бути:

- вулиці, мости, парки, руїни будівель, будівельні майданчики, сміттєзвалища;
- станції метро, залізничні станції, місця для паркування автомобілів, теплотраси, підземні переходи;
- території підприємств, склади, сільськогосподарські будівлі;
- підвали, дахи будинків, вагонні депо;
- місця біля їдалень чи пунктів гарячого харчування для бездомних;
- місця біля церков чи монастирів тощо.

Вуличні соціальні працівники в певний визначений час упродовж двох-трьох годин перебувають у місцях скупчення бездомних людей, з'ясовують їхні потреби, надають інформацію та консультації. Для цього працівники повинні бути відповідно підготовленими й мати навички самозахисту, спілкування, дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог тощо, а також мати можливість регулярно проходити медичний огляд. їхня робота передбачає наявність тісних контактів з працівниками відділення міліції та різноманітними організаціями, що надають соціальні послуги тощо. Добре, коли вуличні працівники можуть працювати в парі хоча б з волонтером та мати мобільний телефон. Звісно, не варто очікувати від вуличного соціального працівника негайних позитивних результатів роботи, бо налагодження стосунків довіри вимагає тривалого часу та поширення серед

самих бездомних інформації про завдання, можливості та діяльність вуличного соціального працівника. Також його робота буде результативнішою, якщо він входить до складу мультидисциплінарної команди, що працює в притулку чи центрі з роботи з бездомними, члени якої зможуть брати до уваги його думку про роботу з клієнтами та надавати підтримку йому самому.

Хоча на перший погляд бездомні видаються досить гомогенною групою, проблеми якої зумовлені відсутністю нормального житла, насправді це не так. Тому традиційно бездомних поділяють на кілька підгруп, як-от: самотні жінки, самотні чоловіки середнього віку, самотні чоловіки і жінки похилого віку, бездомні діти та підлітки, сім'ї з одним із батьків, сім'ї з обома батьками, особи з проблемами психічного здоров'я, колишні ув'язнені. Такий поділ допомагає соціальним працівникам здійснювати планування послуг, службі - орієнтуватися на потреби клієнтів, адже лише частина цих потреб буде аналогічною.

Зазвичай у перші дні чи тижні втрати житла та перебування на вулиці людина перебуває в кризовому стані й переживає шок чи сильний стрес, вона шукає способи та можливості повернутися до «нормального» життя, намагається дотримуватися звичок, притаманних для «нормального життя», зберігає віру в те, що життя на вулиці - це лише тимчасовий епізод і вдасться змінити ситуацію на краще, та, в переважній більшості випадків, з готовністю приймає допомогу та підтримку.

Фаза 1. Критичний стан. Притулок. Їжа. Одяг. Санітарно-гігієнічні послуги. Медичні послуги. Фінансова підтримка. Допомога в отриманні документів. Консультування.

Фаза 2. Перехідний стан. Підтримуюче проживання. Послуги для людей з психічними проблемами. Реабілітаційні послуги

Фаза 3. Стабілізація. Тимчасове житло. Стабільна робота [11].

На наступному етапі відбувається або ж боротьба з обставинами, яка супроводжується пошуками тимчасових заробітків, або людина засвоює девіантну поведінку, вдаючись до крадіжок, вживання алкоголю, наркотиків, демонстративно асоціальної поведінки тощо. Агресивність, зневажливе ставлення до оточуючих, ігнорування правил та вимог людського співжиття є ТИПОВИМИ проявами поведінки людей, які перебувають на цій стадії. В цей період бездомна людина також набуває знань та навичок, необхідних для ВИЖИВАННЯ в екстремальних умовах, проте небажання миритися зі своїм становищем може допомогти декому все ж таки змінити його. Ті, кому це не вдається, після кількох років бездомного життя починають ідентифікувати себе з іншими бездомними та при звичаються до бездомного життя, вважають його прийнятним та «нормальним», зводячи його прояви до задоволення мінімальних потреб і не прагнучи щось змінювати. Такий стан відповідає третьому етапу й має назву «синдром нічліжок». Інтеграція чи включення такої особи в суспільне життя є надзвичайно складною, і більшість людей з подібним досвідом потребують лише місця для ночівлі, надання санітарно-гігієнічних та медичних послуг, а для деякого з них навіть обмеження, пов'язані з перебуванням у «нічліжці», є неприйнятними, і вони продовжують жити на вулиці. Останнє значною мірою стосується бездомних людей похилого віку та дітей.

Очевидно, що основні проблеми бездомних людей пов'язані не стільки з відсутністю у них житла, скільки з неможливістю внаслідок цього реалізувати більшість своїх громадянських прав, найголовніше з яких - можливість працювати. Втрата житла для більшості людей у нашій країні АВТОМАТИЧНО означає втрату місця, де вони можуть бути зареєстровані (прописані). В разі втрати паспорта людина, що не має реєстрації, практично позбавляється можливості його відновити. Усі соціальні послуги, допомоги чи виплати, пенсії, реєстрація в центрі зайнятості, медичні та інші послуги

можна отримати лише за наявності в особи паспорта. Влаштуватися на легальну роботу для особи, що не має паспорта, також неможливо. Крім того, спосіб життя, який змушені вести люди, що не мають визначеного постійного місця проживання, пов'язаний з ризиком бути пограбованим, втратити свої речі тощо. Тому найактуальнішою проблемою для бездомних людей є відсутність документів, що засвідчували б їх особу, і паспорта насамперед. Відтак важливою формою роботи може бути представництво інтересів клієнтів, допомога у відновленні документів, юридична консультація стосовно повернення права на житло тощо.

у Мадриді (Іспанія) зусиллями католицької релігійної організації «Карітас» розвивається єдина система даних про центри та послуги, що їх вони надають. Причому вона включає інформацію як про значну кількість приватних закладів, що надають послуги для проживання і об'єднані в рамках національної мережевої організації, так і про муніципальні програми.

Для таких європейських країн, як, наприклад, Данія та Німеччина, типовою є практика спільного фінансування послуг для бездомних людей за ініціативою держави та муніципалітетів, з одного боку, та укладання контрактів з недержавними організаціями для допомоги та підтримки бездомних людей [10], тобто впровадження соціального замовлення - з іншого. Важливим елементом отримання бездомними людьми тимчасового житла є повна або часткова оплата послуг, що можливо лише за умови одержання грошової допомоги від держави або муніципалітету.

Профілактика бездомності і безпритульності - система заходів, спрямованих на усунення правових, соціальних та інших причин виникнення бездомності та безпритульності, запобігання їм, у тому числі заходів щодо зниження ризику втрати людьми прав на жилі приміщення і запобігання втраті цих прав, і на попередження виникнення негативних суспільних наслідків, пов'язаних з відсутністю в людей житла [2].

Але для України значне поширення бездомності - є проблемою і відповідна політика та державні механізми, спрямовані на подолання бездомності, перебувають лише на початковому етапі формування. Тому актуальним є вивчення підходів, що застосовуються в профілактичних програмах подолання бездомності в західних країнах, основних шляхів, інструментів та методів, які використовуються для запобігання бездомності, системи управління зазначеними програмами, координації їх із іншими програмами соціальних послуг.

Проблеми формування та розвитку програм профілактики бездомності, як і підходи до розробки та впровадження політик щодо бездомності, ще не знайшли адекватного висвітлення в українській науковій літературі. Питання визначення профілактики щодо бездомності, зміст та організація превентивних заходів, їх взаємодія з іншими програмами підтримки та допомоги вразливим групам населення у вітчизняній науковій літературі ще не розглядалися.

Для розуміння профілактики доцільно використати модель, яка широко застосовується в медицині та була запропонована Д. Клейном і С. Голдстоном. Вона визначає три типи профілактики: первинне, вторинне та третинне втручання.

Первинна профілактика передбачає заходи, спрямовані на попередження виникнення певної події чи поведінки, які виникають уперше, тобто йдеться про те, щоб запобігти виникненню бездомності ще до того, як вона може виникнути. Багато факторів можуть спричиняти ризик бездомності, але коли мова йде про прийняття рішення, на які саме групи потрібно спрямовувати зусилля для профілактичної діяльності, то до уваги, насамперед, потрібно брати такі фактори, як втрата доходів чи ризик їх втрати, звільнення з інституційних закладів чи вихід із соціальних програм, сімейне насильство, проблеми з психічним здоров'ям та залежність від

психоактивних речовин.

Зусилля **вторинної профілактики** зосереджуються на ранньому втручанні одразу ж після того, як визначено ризики, але ще до того, як тяжкі проблеми виникли. У випадку **бездомності** **вторинна профілактика** спрямована на тих, хто щойно став бездомним. Утручання полягає в тому, щоб зробити період перебування в стані **бездомності** якомога коротшим та забезпечити умови для запобігання повторного стану **бездомності**. Мета **вторинної профілактики** стосується допомоги людям, які вперше в своєму житті стали **бездомними** та запобігти тому, щоб стан **бездомності** став епізодичним чи хронічним і тривав роками.

Третинне втручання вважається не зовсім **профілактикою**, оскільки воно спрямоване на зміну ситуації, в якій люди вже переживають стан **бездомності**. Проте **втручання на цьому етапі** може бути успішним та допоможе припинити хронічну **бездомність**, інакше кажучи, запобігти продовженню **бездомності** [9].

Таким чином, **профілактика бездомності** стосується потреб тих осіб, які ризикують стати **бездомними**, перебувають у стані **бездомності** чи повертаються до стану **бездомності**.

Профілактика бездомності включає **діяльність і втручання**, які спрямовані на:

- **скорочення тимчасового і термінового проживання** на користь допомоги та створення умов для стабільного проживання, насамперед для молоді і сімей з дітьми та самотніх людей;
- **скорочення випадків повторювальної чи хронічної бездомності**;
- **скорочення рівня бездомності серед груп ризику та вразливих груп населення**.

Стратегії запобігання можуть включати різні методи, до яких удається уряд і місцева влада, та передбачати, наприклад, **одноразову чи**

короткотермінову фінансову допомогу для сплати квартирної плати, юридичну допомогу чи можливості для участі в програмі надання тимчасового чи соціального житла. Вони також включають більш систематичні стратегії, спрямовані на створення відповідних послуг, що допомагали б людям, які проживають у таких інституційних закладах, як тюрми або лікувальні заклади не потрапляти на вулиці чи до системи притулків, а також запобігали б виникненню бездомності у випадках сімейних криз та домашнього насильства.

Так, наприклад, у Чикаго найбільш поширеною програмою, що використовується для запобігання бездомності, є надання одноразової чи короткотермінової фінансової допомоги. Приблизно три мільйони доларів урядових фондів виділяється мешканцям цього міста щорічно на надання одноразової квартплати, плати по закладній чи на комунальні послуги. За даними одного з досліджень, проведеного в США, житлові субсидії допомагають уникнути стану бездомності близько 80% сімей, які вперше стали бездомними [42].

Іншим прикладом превентивної діяльності може бути приклад роботи Програми підтримки наймачів житла м. Манчестер (Manchester Tenancy Support Service), яка була створена муніципальною радою міста. Ця програма здійснюється в партнерстві між департаментами житла, соціальних послуг та охорони здоров'я. Різні агенції, що працюють під керівництвом зазначених департаментів у разі встановлення, що в їх клієнтів існує ризик виникнення проблем із житлом, переадресовують їх до цієї програми. Фахівець програми насамперед з'ясовує, що спричиняє загрозу втратити житло, а потім вдається до відповідних заходів, таких як: оформлення фінансової допомоги, залучення юриста, переговори з власником житла, якщо це наймане житло, надання тимчасового житла тощо.

Досвід європейських країн свідчить, що профілактичні програми є

найбільш результативними, коли вони поєднують стратегію та ресурси як на державному, так і на місцевому рівні. Крім того, заходи профілактики мають відповідати потребам певних цільових груп, на які спрямовані. Так, наприклад, муніципалітет м. Гаага (Нідерланди) започаткував програму, спрямовану на потреби таких груп, як колишні ув'язнені (в Україні ця група досить широко представлена в загальній популяції бездомних), колишні пацієнти психіатричних клінік та колишні наркозалежні. Її мета - призупинити маргіналізацію шляхом надання підтримки в трьох сферах - житло, працевлаштування та добробут [40].

Профілактика вимагає розуміння причин бездомності, так само, як і впливу бездомності на фізичне та психічне здоров'я осіб на такі сфери, як навчання дітей, батьки яких живуть в притулках, стосунки людей, що перебувають в притулках тощо. А це означає, що є потреба в зростанні усвідомлення і розумінні причин та ризиків бездомності саме в конкретному контексті життя громади, оскільки очевидно, що вони по-різному проявляються, наприклад, у великих містах західного та східного регіону України, в столиці та невеликих містах.

Профілактика бездомності охоплює як сферу житлової політики, так і сферу соціальної політики, політики у сфері охорони здоров'я, а також економічної політики, оскільки йдеться як про велику кількість маргіналізованих людей, людей, які обтяжені особистими проблемами, мають проблеми зі здоров'ям, так і цілі громади, що перебувають в неблагополучних умовах унаслідок їх географічного чи економічного становища. Тому створення політики, яка б передбачала заохочення та фінансування основних послуг та тих, які відповідають потребам клієнтів з огляду на місцеві умови, дозволить більш ефективно усувати ризики виникнення та поширення бездомності, сприятиме залученню ресурсів громади.

Також важливим чинником результативної профілактики є інформування населення та підвищення його обізнаності щодо питань, пов'язаних з володінням та наймом житла, набуття громадянами навичок реалізації та захисту своїх прав на житло.

У більшості європейських країн існують телефонні лінії, де можна отримати інформацію, куди, як і до кого звертатися в разі загрози стати бездомним, працівники соціальних агенцій, що надають послуги різноманітним групам клієнтів, мають інформацію про програми та заклади, що надають підтримку та допомогу бездомним.

Згідно із ст. 10 Закону України у рамках відповідних програм проводяться освітні та просвітницькі заходи з інформування населення щодо норм законодавства з питань придбання, відчуження, оформлення і державної реєстрації прав на житлові приміщення та земельні ділянки, щодо інших правочинів, предметом яких є житло, стосовно обов'язків і відповідальності учасників житлових та суспільних правовідносин [3]. Але, незважаючи на те, що з часу прийняття Закону пройшло більше року, питання щодо того, хто повинен розробляти та впроваджувати ці програми, яким цільовим групам вони повинні адресуватися та яким чином будуть знаходити свою цільову аудиторію, залишаються не з'ясованими.

Як свідчить досвід західних країн, політика, спрямована на запобігання бездомності, є результативною тоді, коли її основні заходи плануються на регіональному на місцевому рівні. Тому українському урядові слід заохочувати та створювати умови для того, щоб місцева влада могла формувати власну політику щодо бездомності та надавати підтримку в її фінансуванні. Однією з умов цього може бути вимога розробляти власні стратегії подолання бездомності місцевою владою. Подібна практика, наприклад, існує у Великій Британії, де після прийняття закону про бездомність 2002 - центральний уряд всіляко заохочує розробку та

впровадження стратегії подолання бездомності на місцевому рівні, одним із ключових елементів якої є профілактика бездомності [35].

Для України також актуальною є розробка стратегії подолання бездомності на державному рівні, яка могла б стати основою для формування відповідної політики та включала таку складову, як програма попередження бездомності. Для її створення можна рекомендувати наступне:

- при розробці програми орієнтуватися на підхід, який фокусується на причинах бездомності, передбачає їх вивчення та аналіз;
- створювати та розвивати послуги для бездомних, які б забезпечували можливості для допомоги та підтримки, насамперед, на ранніх етапах виникнення бездомності;
- запобігати бездомності через створення різноманітних можливостей постійного доступного житла та створення "запасів" тимчасового житла в громаді, таких як гуртожитки, будинки тимчасового проживання, соціальні гуртожитки;
- запобігати бездомності серед сімей, дітей та молоді шляхом створення різноманітних можливостей для тимчасового проживання;
- запобігати бездомності шляхом інформування, консультування, надання підтримки в пошукові та наймі житла, зокрема через ведення переговорів з власниками помешкань, які здаються в найм, та посередництво при виникненні конфліктів;
- поєднувати запобігання бездомності з наданням підтримки для лікування наркотичної та алкогольної залежності;
- запобігати бездомності через посилення ролі освіти та навчання, зокрема професійного;
- створити систему координації соціальних послуг та послуг з розширеної юридичної допомоги у випадках, коли існує загроза виселення чи примусового (нечесного) продажу житла;

- розробити програми підтримки та заохочення власників помешкань надавати їх в найм бездомним людям;
- визначити тенденції та причини бездомності через вдосконалення системи збирання даних про бездомних людей та сім'ї, включаючи випадки повторюваної бездомності;
- розробити та прийняти визначення бездомності, яке стосувалося б і тих людей, які ризикують опинитися в стані бездомності;
- ідентифікувати причини бездомності в різних регіонах України та визначити райони найбільшого ризику.

Також важливим інструментом запобігання бездомності може бути розвиток практики попереднього планування перед звільненням чи випискою з резидентного закладу, яке б здійснювалося спільно його персоналом та житловими органами місцевої влади, базувалося б на оцінці потреб потенційно бездомної особи та забезпечувалося відповідними ресурсами.

Профілактика бездомності вимагає широкого спектра дій і має включати як наявність достатньої кількості доступного дешевого житла, так і ефективні процедури його використання та розподілу. Але якщо зазначені заходи вимагають значних фінансових вкладень та часу, то забезпечення мережі інтегрованих місцевих послуг, які були б здатні швидко і результативно реагувати на ризики виникнення бездомності, є наразі дуже актуальними і широко використовується в практиці діяльності урядів країн Західної Європи щодо запобігання бездомності.

Також важливим є розробка та використання заходів, що могли б забезпечувати первинну та вторинну профілактику, а також третинне втручання, які в комплексі будуть здатні забезпечити як подолання й зменшення ризиків для людей опинитися на вулиці, так і припинення хронічної бездомності [4].

Очевидно, що заходи з профілактики бездомності можуть бути ефективними лише за умови об'єднання зусиль та побудови партнерських відносин між різними міністерствами та їх структурами на місцях, оскільки стосуються житлових та соціальних питань, проблем, пов'язаних з охороною здоров'я, захисту прав тощо.

Перспективи подальших досліджень з даної теми, на наш погляд, мають стосуватися існуючої практики запобігання бездомності, яка є в Україні, зокрема досвіду накопиченому громадськими організаціями, його узагальненню та застосуванню в пілотних програмах на рівні окремих міст чи регіонів.

Також більш детального вивчення потребують профілактичні програми, що діють у країнах Європи, система їх фінансування, координації функцій між органами державної влади та місцевого самоуправління, управління програмами, методи профілактики, що застосовуються в цих програмах, можливості використання подібної практики в Україні.

2.3 Результати емпіричного дослідження «Ставлення суспільства до бездомності»

Об'єкт дослідження – бездомність як соціальне явище.

Предмет дослідження – відношення суспільства до бездомних осіб.

Мета дослідження - з'ясувати відношення суспільства до проблеми бездомності в Україні.

Об'єкт, предмет та мета дозволили сформулювати такі завдання дослідження:

1. Виявити фактори поширення бездомності в Україні.
2. З'ясувати ставлення суспільства до проблеми бездомності та до бездомних громадян.
3. Вивчити якість надання соціальних послуг бездомним особам в

Україні.

Гіпотеза дослідження базується на науковому припущенні, що сучасне суспільство відноситься проблеми бездомності з почуттям байдужості та неякісне надання соціальних послуг бездомним особам поширює дану проблему в Україні.

Генеральною сукупністю дослідження є соціальні працівники.

Вибірка дослідження. Соціальні працівники Центру соціальної адаптації бездомних осіб та осіб, що повернулися з місць позбавлення волі (м. Полтава), метод - суцільний, що складав 7 осіб.

Метод дослідження – експертне інтерв'ю.

На питання «На Ваш погляд, чому склалася тенденція поширення бездомних громадян в Україні?» ми виявили, що більшість респондентів вважають причинами поширення бездомності безробіття, низька якість життя людей, фінансова криза, втрата житла. Третина респондентів вказують на слабкий соціальний захист даної категорії населення. Все вищевказане свідчить про неможливість або небажання державних та владних структур змінювати ситуацію щодо людей даної категорії.

- «Скорочення штатів на підприємствах, організаціях тощо, що в свою чергу збільшило кількість безробітних. Втрата житла шахрайськими діями».
- «Неспроможність самостійно подолати фінансову скруту, що була спричинена безробіттям та поглиблення бідності».
- «Тому, що зріст обсягу витрат на соціальний захист, на жаль, не забезпечує підвищення його ефективності щодо покращення якості життя людей».
- «Втрата житла, неблагополучні сім'ї, суперечливі стосунки у родині, відсутність коштів».

На питання «Які соціальні фактори впливають на поширення

бездомності в Україні?» ми виявили, що більша половина експертів вказують на наступні соціальні фактори, що поширюють бідність - безробіття, відсутність житла, відсутність коштів для проживання та утримання родини. Третина респондентів вказують на різке зниження доходів населення, неготовність соціальних закладів до надання допомоги людям, що знаходяться в складних життєвих обставинах.

- «Зниження соціального статусу різних соціальних груп, формування стійкого «соціального дна»».
- «Безробіття, відсутність житла».
- «Різке зниження доходів та рівня життя населення внаслідок структурних змін у галузях економіки, збитковості багатьох підприємств виробничої сфери, недосконалості фінансово-кредитних механізмів, різкого збільшення наявного та прихованого безробіття, неготовність навчальних та соціальних закладів, правоохоронних органів проводити роботу з такими категоріями населення».
- «Відсутність житла (зокрема після повернення з місця позбавлення волі) відсутність коштів, неблагополучні сім'ї».

На питання «Як Ви вважаєте в якому регіоні і чому переважає кількість безпритульних осіб?» всі респонденти відповіли, що кількість безпритульних осіб переважає в великих містах, що на наш погляд пов'язано з фінансовою кризою та бажанням людей знайти кращого життя, але їх заробіток не дозволяє їм вижити в створених державою умовах для бідного населення країни.

- «На сьогоднішній день, безпритульні особи стали звичним атрибутом сучасного життя як великих так і малих міст України ».
- «У великих містах».
- «У великих містах різних регіонів України, куди люди їдуть за

кращим життям, за кращими заробітками».

- «У великих містах України».

На питання «За Вашими спостереженнями, скажіть як суспільство реагує на появу даної категорії осіб?» ми виявили, що більшість респондентів вважає, що суспільство реагує на безпритульних негативно та байдуже, що свідчить про жорстоке виживання даної категорії осіб серед українського населення. Два експерти вказали на зверхнє ставлення населення, що вказує на не толерантне суспільство.

- «Здебільшого негативно».
- «Негативно ».
- «Негативно, зверхньо, байдуже».
- «Влада-формально - здебільшого, а населення негативно та байдуже».

На питання «На Ваш погляд, чи можливе в нашому суспільстві толерантне ставлення до даної категорії людей?» ми виявили, що більшість респондентів вважає, що суспільство може толерантно відноситись для безпритульних, але тільки за умови проведення серед населення інформаційно-роз'яснювальної роботи та сприяння формуванню позитивної громадської думки про бездомних осіб. Третина експертів вважають, що держава не піклується формуванням позитивного відношення до даної категорії осіб, що свідчить про негативне ставлення населення до безпритульних осіб.

- «Можливе за умови проведення серед населення інформаційно-роз'яснювальної роботи та сприяння формуванню позитивної громадської думки про бездомних осіб».
- «Можливе, але для цього потрібно змінювати саме суспільство».
- «Можливе, якщо держава буде всіляко підтримуватиме дану категорію

осіб, тоді і люди по іншому ставитимуться до них».

- «З боку населення - це є проблемою, бо знижується рівень соціально-економічного забезпечення країни і кожен виживає, як може».

На питання «Які служби працюють з особами, що не мають постійного МІСЦЯ проживання?» ми виявили, що більшість респондентів вказують на притулки та центри адаптації. На наш погляд в Україні не достатня організація допомоги даній категорії населення, що і збільшує частку безпритульних.

- «Соціальні служби, центри адаптації бездомних та звільнених з місць позбавлення волі».
- «Соціальні служби, центри адаптації бездомних».
- «Притулок для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх; центр соціально-психологічної реабілітації; будинки для соц. піклування; територіальні центри тощо».
- «Управління праці та соціального забезпечення населення, міський та районний відділ внутрішніх справ, відділення у справах дітей сім'ї та МОЛОДІ».

На питання «Які послуги надають організації для поліпшення стану даної категорії людей?» ми виявили, що більшість експертів вказали на безкоштовне гаряче харчування, одяг, взуття, медичну, психологічну допомогу та безкоштовне ліжко на ніч. Два респондента зазначили допомогу у відновлення документів. На наш погляд в нашій державі організації мало надають юридичних та інформаційних послуг безпритульним також не проводиться вулична соціальна робота, що може знизити кількість безпритульних громадян та покращити їх майбутнє.

- «Нічне перебування, соціально-побутові, соціально -медичні,

психологічні, інформаційні, юридичні, допомога у відновленні документів, сприяння в працевлаштуванні, безкоштовне харчування.

- **Безкоштовне** гаряче харчування, одяг, взуття, медична, психологічна допомога.
- Психологічні, медичні, соціально-побутові та інші
- Обігрів, чай, бутерброди, ліжко-місця на ночівлі, надання санітарно-гігієнічних послуг.

На питання «Як Ви вважаєте, чи можливе повернення безпритульних осіб в нормальне життя соціуму?» ми виявили, що більшість експертів вважає, що можливе, але за умови кваліфікованої допомоги соціальних служб. Третина вказують на небажання безпритульних змінювати своє життя, що свідчить на не достатню роботу організацій в напрямку інформаційних, юридичних та соціальних послуг.

- «**Можливе** за умови, якщо бездомному буде надана допомога у відновленні документів, працевлаштуванні та забезпеченні житлом».
- «На мою думку, можливе, але особа ще й сама повинна хотіти повернутися до нормального життя. В свою чергу суспільство повинно їм в цьому допомогти».
- «Можливе, якщо буде більш дієвий соціальний захист прав незахищених громадян України».
- «Можливе при впорядкуванні законодавчої бази та відповідному фінансуванні, але на сьогодні на жаль, влада ще не повернулася **обличчям** до цієї категорії населення».

Висновки до другого розділу

Проблема бездомності є актуальною і потребує вивчення й узагальнення досвіду експлуатації немалої кількості існуючих в Україні житлових об'єктів для бездомних. Сьогодні, незважаючи на гостру потребу, не проводяться наукові архітектурні дослідження житла для бездомних, ТАКОЖ немає норм і стандартів на проектування цього типу житла.

Велике місто виступає водночас і як основний "продуцент" бездомних, і як середовище їх захисту. Втім, послугами як державних, так і громадських організацій користується лише незначний відсоток від реальної кількості бездомних. Однією з основних причин такого стану речей є відсутність комплексного підходу до розв'язання проблеми безпритульності, а саме - згуртування зусиль як громадських, так і державних служб, недосконала система соціального замовлення. Як показує існуючий український та зарубіжний досвід, успішних результатів соціальної реінтеграції бездомних можна досягнути, беручи до уваги весь комплекс потреб безпритульного, оскільки сама бездомність є лише свідченням, що людина має якісь інші проблеми, які не може вирішити самотужки, відтак з часом стає бездомною

В сучасному глобалізованому та урбанізованому суспільстві все більше загострюється проблема самотності та соціального виключення, що призводить як до психологічної, так і фактичної бездомності. Тож надзвичайно важливо у роботі з бездомними брати до уваги саме першопричини бездомності, які, як свідчить досвід діяльності громадських організацій та Церкви, є наслідками послаблення соціальних функцій інституту сім'ї та загальної зміни системи соціальних контактів індивіда в сучасному суспільстві. Заходи з профілактики бездомності можуть бути ефективними лише за умови об'єднання зусиль та побудови партнерських ВІДНОСИН між різними міністерствами та їх структурами на місцях, оскільки стосуються житлових та соціальних питань, проблем, пов'язаних з охороною

здоров'я, захисту прав тощо.

Дослідження показало, що: причинами поширення бездомності є - безробіття, низька якість життя людей, фінансова криза, втрата житла, **слабкий** соціальний захист даної категорії населення. Все вищевказане свідчить про неможливість або небажання державних та владних структур змінювати ситуацію щодо людей даної категорії; соціальними факторами, що поширюють бідність є - безробіття, відсутність житла, відсутність коштів для проживання та утримання родини, різке зниження доходів населення, неготовність соціальних закладів до надання допомоги людям, що знаходяться в складних життєвих обставинах; суспільство реагує на безпритульних негативно та байдуже, що свідчить про жорстоке виживання даної категорії осіб серед українського населення. Також присутнє зверхнє ставлення населення до даної категорії осіб, що вказує на не толерантне суспільство. Але на думку експертів суспільство може толерантно відноситись для безпритульних, але тільки за умови проведення серед населення інформаційно-роз'яснювальної роботи та сприяння формуванню позитивної громадської думки про бездомних осіб. Держава не піклується формуванням позитивного відношення до даної категорії осіб, що свідчить про негативне ставлення населення до безпритульних осіб; на наш погляд в Україні не достатня організація допомоги даній категорії населення, що і збільшує частку безпритульних. Організації надають безкоштовне гаряче харчування, одяг, взуття, медичну, психологічну допомогу та безкоштовне ліжко на ніч. На наш погляд в нашій державі організації мало надають юридичних та інформаційних послуг безпритульним також не проводиться вулична соціальна робота, що може знизити кількість безпритульних громадян та покращити їх майбутнє.

ВИСНОВКИ

Проблема безпритульності в Україні супроводжує всі роки незалежності, і закономірно стає дедалі актуальнішою в період економічних криз, соціальних потрясінь, військових конфліктів, спалахів інфекційних захворювань та інших соціально-економічних чинників. На рубежі 2000-х рр. в Україні відбулися соціально-економічні зміни, які призвели до глибоких потрясінь економіки, у 2013-2014 рр. військові події на Сході України змусили мільйони людей покинути свої домівки. Внаслідок зазначених змін, тобто втрати постійної роботи, житла та неможливості впоратися з новою економічною ситуацією, кількість бездомних значно збільшилась. Економічна криза внаслідок пандемії, що почалась в 2020 році, не є виключенням і негативно вплинула на соціально-економічне життя суспільства.

Міжнародний центр перспективних досліджень (2022) прогнозував зменшення ВВП України на 4,8% та підвищення рівня безробіття до рекордних 9,4% внаслідок пандемії. На економіку нашої країни вплинула і російсько-українська війна.

З 24-го лютого 2022 року, протягом трьох місяців війни РФ проти України, сотні тисяч українських громадян втратили домівки, що довело актуальність цієї проблематики. Причини існування бездомних різні. Однак існує єдина думка щодо соціально-економічних причин, що породжують бездомність в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні.

Сьогоднішні бездомні надзвичайно неоднорідні за своїм складом. Вони вже не відповідають традиційному стереотипу самотнього чоловіка-алкоголіка середніх років. Серед бездомних - чоловіки, ЖІНКИ, які втекли з дому молоді люди. Деякі з них страждають хронічними хворобами, серед яких найбільш поширені: психічні захворювання, АЛКОГОЛІЗМ, наркоманія та токсикоманія. Це люди, що переживають глибокий особисту кризу і постраждали від несприятливих економічних та соціальних умов. Серед

самотніх бездомних людей переважають чоловіки, більшість з яких працездатного віку. Їх національний склад дуже неоднорідний і відображає національний склад регіону, в якому вони знаходять притулок. Професійні навички бездомних, як правило, обмежені тим, що вони або не мають, або втратили професійні знання і навички. Отже, можна зробити висновок, що в соціальному вимірі бездомні знаходяться поза суспільством, практично виключені з нього.

Проблема бездомності є актуальною і потребує вивчення й узагальнення досвіду експлуатації немалої кількості існуючих в Україні житлових об'єктів для бездомних. Сьогодні, незважаючи на гостру потребу, не проводяться наукові архітектурні дослідження житла для бездомних, також немає норм і стандартів на проектування цього типу житла.

Велике місто виступає водночас і як основний "продуцент" бездомних, і як середовище їх захисту. Втім, послугами як державних, так і громадських організацій користується лише незначний відсоток від реальної кількості бездомних. Однією з основних причин такого стану речей є відсутність комплексного підходу до розв'язання проблеми безпритульності, а саме - згуртування зусиль як громадських, так і державних служб, недосконала система соціального замовлення. Як показує існуючий український та зарубіжний досвід, успішних результатів соціальної реінтеграції бездомних можна досягнути, беручи до уваги весь комплекс потреб безпритульного, оскільки сама бездомність є лише свідченням, що людина має якісь інші проблеми, які не може вирішити самотужки, відтак з часом стає бездомною.

В сучасному глобалізованому та урбанізованому суспільстві все більше загострюється проблема самотності та соціального виключення, що призводить як до психологічної, так і фактичної бездомності. Тож надзвичайно важливо у роботі з бездомними брати до уваги саме першопричини бездомності, які, як свідчить досвід діяльності громадських організацій та Церкви, є наслідками послаблення соціальних функцій інституту сім'ї та загальної зміни системи соціальних контактів індивіда в

сучасному суспільстві. Заходи з профілактики бездомності можуть бути ефективними лише за умови об'єднання зусиль та побудови партнерських відносин між різними міністерствами та їх структурами на місцях, оскільки стосуються житлових та соціальних питань, проблем, пов'язаних з охороною здоров'я, захисту прав тощо.

Нами було проведене соціологічне дослідження «Громадська думка щодо проблеми бездомності в Україні» результати якої показали, ЩО причинами поширення бездомності є - безробіття, низька якість життя людей, фінансова криза, втрата житла, слабкий соціальний захист даної категорії населення. Все вищевказане свідчить про неможливість або небажання державних та владних структур змінювати ситуацію щодо людей даної категорії. Соціальними факторами, що поширюють бідність є - безробіття, відсутність житла, відсутність коштів для проживання та утримання родини, різке зниження доходів населення, неготовність соціальних закладів до надання допомоги людям, що знаходяться в складних життєвих обставинах.

Суспільство реагує на безпритульних негативно та байдуже, що свідчить про жорстоке виживання даної категорії осіб серед українського населення. Також присутнє зверхнє ставлення населення до даної категорії осіб, що вказує на не толерантне суспільство. Але на думку експертів суспільство може толерантно відноситись для безпритульних, але тільки за умови проведення серед населення інформаційно-роз'яснювальної роботи та сприяння формуванню позитивної громадської думки про бездомних осіб. Держава не піклується формуванням позитивного відношення до даної категорії осіб, що свідчить про негативне ставлення населення до безпритульних осіб.

На наш погляд в Україні не достатня організація допомоги даній категорії населення, що і збільшує частку безпритульних. Організації надають безкоштовне гаряче харчування, одяг, взуття, медичну, психологічну допомогу та безкоштовне ліжко на ніч. В нашій державі організації мало

58

надають юридичних та інформаційних послуг безпритульним також не на достаньому рівні проводиться вулична соціальної робота, що може знизити кількість безпритульних громадян і та покращити їх майбутнє.

Схожість

Джерела з Інтернету

693

2	https://helsinki.org.ua/2006/08/sotsialnyj-zahyst-bezdomnyh-hromadyan-ta-bezprytulnyh-ditej	23 джерела	4.92%
3	http://referatu.net.ua/referats/22/21133		4.44%
4	http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2009_04_16/T052623.html	30 джерел	4.01%
5	https://ua-referat.com/%D0%91%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%8F%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0...		3.42%
6	https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18337	12 джерел	3.18%
7	http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23291/Nahorna_Bakalavrska_robota.pdf?isAllowed=y&sequence=1		3.13%
8	http://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/01/200819.pdf	41 джерело	2.98%
9	https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=586622	7 джерел	2.98%
10	http://ahtyrka.com/society/socialnij-zaxist-bezdomnix-gromadyan-i-bezpritulnix-ditej.html		2.89%
11	http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Sotsialna-nerivnist.pdf		2.42%
12	http://kakhovka-rda.gov.ua/wp-content/uploads/2013/07/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%B0%D0...		2.25%
13	https://knowledge.allbest.ru/sociology/3c0a65635a3ad69b5d53a88421306d27_0.html	16 джерел	1.99%
14	http://www.old.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/content/515.htm	7 джерел	1.97%
15	http://www.academy.gov.ua/ej3/txts/SOCIALNA/03-KABACHENKO.pdf	2 джерела	1.73%
16	https://np.pl.ua/2018/01/u-poltavi-dije-tsentri-adaptatsiji-dlya-bezdomnyh-osib-i-zvilnenyh-iz-mists-pozbavleniya-vo	21 джерело	1.72%
17	http://bezdomnih.net.ua/uk/articles/53-bezdomnst.html	3 джерела	1.72%
18	http://www.sumy.sm.gov.ua/index.php/ru/8-novini/9434-sotsialnij-zakhist-bezdomnikh-osib-ta-osib-zvilnenikh-z-mists	7 джерел	1.41%
19	http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/37258/1/061_Kononenko_Marharyta_Hennadiyivna_20080_%282%29.pdf		1.27%
20	https://filesclub.net/4151069		1.18%
21	https://nadoest.com/metodichni-rekomendaciyi-socialenij-zahist-bezdomnih	4 джерела	1.11%

22	https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/govermgmt/2010/130-117-8.pdf	7 джерел	1.09%
23	http://web.kpi.kharkov.ua/pravo/wp-content/uploads/sites/90/2019/06/Pravoznavstvo.-HRESTOMATIYA.doc	27 джерел	0.91%
24	http://www.zakon.dp.ua/?p=87	8 джерел	0.91%
25	http://brn.sm.gov.ua/index.php/en/gumanitarna-politika/sotsialniy-zahyst/6098-virishennya-problemi-bezdomnosti		0.96%
26	http://krn.sm.gov.ua/index.php/uk/gumanitarna-politika/sotsialniy-zahyst/2450-sotsialnij-zakhist-bezdomnikh	2 джерела	0.94%
27	http://www.novi.org.ua/news/email_golosuvannia_eseyi/Muntian.doc		0.9%
28	http://sumy.tax.gov.ua/baner/vseukrainskiy-tijden-prava/print-277656.html		0.76%
29	http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/156/1527/55635		0.83%
30	http://bezdoma.0462.ua/page/publikatsii		0.52%
31	http://journlib.univ.kiev.ua/Books/Mediasocprob1.pdf	21 джерела	0.68%
32	http://www.justicekyiv.gov.ua/show/3559	4 джерела	0.58%
33	https://ksptsr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/71/2023/02/posibnyk-srzhk.pdf		0.51%
34	https://protocol.ua/ru/postanova_kgs_vp_vid_06_11_2018_roku_u_spravi_922_224_18	47 джерел	0.4%
35	http://chuguev.org/news/bezkhatchenki/2012-10-26-1214	3 джерела	0.39%
36	https://docs.dtkk.ua/ru/doc/v012p710-19	2 джерела	0.27%
37	http://nagrada.cn.ua/sotsialniy-zahist-bezdomnih-gromadyan-ta-bezpritulnih-ditey		0.36%
38	https://gorsobez.at.ua/news/socialnij_zakhist_bezdomnikh_gromadjan_ta_bezpritulnikh_ditej/2013-12-20-51		0.35%
39	http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2303/1/09_11_2018.pdf	2 джерела	0.32%
40	https://studopedia.ru/29_65545_spetsifika-roboti-z-lyudmi-bez-postiynogo-mistsya-prozhivannya.html	3 джерела	0.32%
41	https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1...		0.32%
42	http://uchika.in.ua/pro-stanovishe.html?page=5	2 джерела	0.32%
43	http://lawdrafting.org/wp-content/uploads/2020/03/ZAKONODAVSTVO-MS-vityagi-stanom-na-01.03.2020.pdf	27 джерел	0.32%

44	http://www.er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23703/4/05_%d0%90%d0%a0_%d0%9a%d0%9b.docx	6 джерел	0.31%
45	https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/Oglyad_KAS_05_2022.pdf	2 джерела	0.3%
46	http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/buchatska/ua/13439/111.doc	14 джерел	0.3%
47	http://www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/2008_2-7.pdf		0.3%
48	https://dn.gov.ua/news/de-teplo-tam-i-dobro-dopomoga-tym-hto-potrebuye-yiyi-v-morozni-dni	2 джерела	0.3%
50	http://news.mbfportal.com/article/jak_bezdomni_tvorjat_dim	4 джерела	0.29%
51	http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Materialy-XIV-naukovo-praktychnoyi-konferentsiyi.pdf	3 джерела	0.28%
52	https://zahystkharkiv.at.ua/forum/3-7-2	2 джерела	0.28%
53	http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/144/1372/49715	2 джерела	0.28%
54	https://np.pl.ua/2016/10/iryna-pashko-rozpovila-pro-sotsialnyi-status-ta-prava-bezprytulnyh		0.27%
55	https://lacris.ulapland.fi/ws/portalfiles/portal/36275918/_24_04_23_2.pdf		0.27%
56	http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/yurydych_117_2021.pdf	4 джерела	0.27%
58	http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/7302/1/%d0%a2%d0%be%d0%bc-1.pdf	2 джерела	0.27%
59	https://protocol.ua/amp/ua/postanova_ktss_vp_vid_28_11_2021_roku_u_spravi_755_13349_16_ts	3 джерела	0.26%
60	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/12681/Velichko_R_fpis_2020.pdf?isAllowed=y&sequence=1	2 джерела	0.25%
61	http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/2/2_2019.pdf		0.25%
62	http://sumy.sm.gov.ua/index.php/uk/gumanitarna-politika/sotsialniy-zahyst/16407-popofgy		0.25%
63	https://ronl.org/stati/gosudarstvo-i-pravo/724535	2 джерела	0.19%
64	https://nni3.naiu.kiev.ua/nnifpmpgbngu/NaukoveTovKurs/zbirnyk_mks_01062017.pdf	11 джерел	0.15%
65	http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/17892/3/%d0%97%d0%91%d0%86%d0%a0%d0%9d%d0%98%d0%9a%2014.1...		0.08%
66	http://patriyarkhat.org.ua/ukr/archive/article;278;395/?cp=5	6 джерел	0.23%
67	https://vk24.ua/regulations_and_jurisprudence/kodeksi/kodeks-civilnogo-zahistu-ukraini	3 джерела	0.23%

69	http://shpora.me/mike/pravo1		0.18%
70	https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/crp_17.pdf	19 джерел	0.23%
71	http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32102/%d0%9f%d0%be%d0%b4%d0%be%d0%bb%d1%8f%d0%bd%d1%...		0.23%
72	https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_11_06_2020_roku_u_spravi_140_891_17	16 джерел	0.22%
74	http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/2119/1/%d0%9a%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%bf%d0%b5%d0%ba%d1%82%2...		0.22%
75	https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/20215		0.17%
76	http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U1072.html	3 джерела	0.22%
78	https://pravoznavetc.at.ua/_ld/1/161_7US.doc		0.2%
80	http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8370/Chasopys%20157-163.pdf.pdf?isAllowed=y&sequence=1		0.2%
82	http://bibl.com.ua/pravo/6507/index.html		0.2%
83	http://uchika.in.ua/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-levivsekij-nacionalenij-a.html?page=18		0.2%
84	https://lib.iitta.gov.ua/738636/1/%D0%91%D0%90%D0%97%D0%98%D0%9B%D0%AC_%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%95%D...		0.18%
85	http://pednauki.chdu.edu.ua/article/download/89701/85058		0.18%
86	http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/13712/1/dysertatsia_pustovyj.pdf	2 джерела	0.18%
87	https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/confdocs/2016/4.pdf		0.17%
88	http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15524/1/6%20%d0%94%d0%95%d0%a0%d0%96%d0%90%d0%92%d0%9...		0.17%
89	https://protocol.ua/amp/ru/postanova_ktss_vp_vid_12_05_2021_roku_u_spravi_320_1553_19	4 джерела	0.17%
90	https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/visnik_2_2023.pdf		0.17%
91	https://studopedia.ru/18_53718_sotsialnij-patronazh-yak-napryam-sotsialnoi-roboti-z-bezdomnimi.html	2 джерела	0.17%
93	http://glamod.ru/yurisprudenciya/prava_lyudini.html		0.07%
94	http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14099/Rozuminnia_bezdomnosti_pidkhody_do_vyvchennia.pdf?sequ...		0.16%
95	http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/5887	46 джерел	0.15%

123	https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/10%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%B...	0.07%
124	http://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9392/Shcherba%20V.V..pdf?isAllowed=y&sequence=1	8 джерел 0.07%
125	http://velyka-pysarivka-rda.in.ua/terytorialni-pidrozdily/raionne-upravlinnia-iustytzii-u-velykopysarivskomu-raioni/ve...	2 джерела 0.07%
126	https://austria.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/vitrebuvannya-dokumentiv	8 джерел 0.07%
127	https://ep3.nuwm.edu.ua/26095/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0...	5 джерел 0.07%
128	http://kelmentsi.bukoda.gov.ua/page/katalog-poslug	3 джерела 0.07%

Джерела з Бібліотеки

56

1	Студентська робота	ID файлу: 1015795299	Навчальний заклад: Open International University of Hu	16 джерел	9.69%
49	Студентська робота	ID файлу: 1013555348	Навчальний заклад: Open International University of Hu	14 джерел	0.29%
57	Студентська робота	ID файлу: 1014536551	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.27%
68	Студентська робота	ID файлу: 1011447791	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.23%
73	Студентська робота	ID файлу: 1015889524	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.22%
77	Студентська робота	ID файлу: 1015889525	Навчальний заклад: Open International University of Hu	2 джерел	0.22%
79	Студентська робота	ID файлу: 1004245819	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.11%
81	Студентська робота	ID файлу: 1004245797	Навчальний заклад: Open International University of Hu	12 джерел	0.2%
92	Студентська робота	ID файлу: 1011513497	Навчальний заклад: Open International University of Hu	2 джерел	0.16%
108	Студентська робота	ID файлу: 1015499826	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.11%
113	Студентська робота	ID файлу: 1015817324	Навчальний заклад: Open International University of Hu	4 джерел	0.08%
129	Студентська робота	ID файлу: 1015717914	Навчальний заклад: Open International University of Human Deve...		0.07%

Цитати

Цитати

3

1 «всі бачили, але неї помічали»

2 «здоров'яї - праця - проживання»

3 "Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними"

Вилучення

Вилучення

29

<http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/14161>

11 джерел 0.03%

<https://h.ua/story/129860>

7 джерел 0.02%

https://dostup.pravda.com.ua/request/pravo_na_informatsiiu?unfold=1

11 джерел 0.03%